

למי יש חלק לעולם הבא

פתחא דסוגיא

הנה ה' במשפט יבא עם בני עמו וספרי מעשיהם טובים ורעים נפתחין לפניו, ועל פיהם ישפוט אותם במשפטיו הצדיקים אי זה לחיים ואי זה למות, ואותה המיתה הנגזרת על הרשע לפי מעשיו הרעים היא לו במקום מיתת בית דין, כי אם אין דין למטה יש דין למעלה, ואין ספק כי מיתה כזו מכפרת עונותיו כמו שמכפרת אותם מיתת בית דין, דתנן היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרין לו התורה שכן דרך כל המומתין להתודות, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, שכן מצינו בעבן שאמר לו יהושע שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תורה, ומנין שכפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' היום הזה. היום הזה אתה נעכר ואין אתה נעכר לחיי העולם הבא. ועל זה אמרו חז"ל עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא בייסורין למרק, אבל הכל תולין ומיתה ממרקת. ואין ספק שקירוב המיתה על עקוב תשובתו תהיה כפרתו, דומיא דמיתת בית דין (עקידת יצחק ויקרא שער ס"ז).

ביאורא דתלמודא

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא – אפילו אלו שנתחייבו מיתה בבית דין מפני רשעתן (רע"ב). לעולם יירשו ארץ – ארץ זו משל, כלומר ארץ החיים, והוא העולם הבא (תוספות יום טוב). ואפיקורוס – היא מלת ארמית ענינה ההקלה והזלזול בתורה או בחכמי התורה, ולפיכך מניחים שם זה בסתם על מי שאינו מאמין ביסודות התורה או מבזה את החכמים (פירוש המשניות להרמב"ם). אף הקורא בספרים החיצונים – אמרו ספרי מינין, וכן ספרי בן סירא שהיה איש חבר ספרים בהזיות מעניני אלפראסה שאין בהם חכמה ולא תועלת, אלא אבוד הזמן בדברים בטלים (פירוש המשניות להרמב"ם). והלוחש על המכה – דוקא ברקיקה לפי שיש בכך זלזול השם (פירוש המשניות להרמב"ם). ההוגה את השם באותיותיו – של ארבע אותיות כמו שהוא נכתב (רע"ב). ושניהם מקרא אחד דרשו – ר' יהודה דאמר יש לו חלק, ורבנן דאמרי אין לו חלק (רש"י). מנשה שעשה תשובה, ואינהו לא עבדו – רצה לומר שהיה להם ממי ללמוד ולא למדו ממנו לעשות תשובה, כמו שנאמר ויכנע מאד מלפני אלהי (מהרש"א). בגלל מנשה דלא עבד תשובה – והמשיכן כולן אחריו (רש"י). כאשר עשה אחאב מלך ישראל – דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה, והיינו עשרים ושתיים שנה שחטא בהם, כנגד עשרים ושתיים שנים שמלך אחאב (רש"י). עשרין ותרתין פשו להו תלתין ותלת. אבל השנים שקודם שנמלך לא נחשבו דקטן היה אז ד"ב שנים היו לו כשנמלך, ועוד דקודם שנמלך היה אביו חזקיה קיים, ולא היה בידו לחטוא ולהחטיא ישראל (מהרש"א).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין צ.) גבי אלו שאין להם חלק לעולם הבא:

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאה. ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס. רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים, והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו.

עוד אמרו חכמינו (סנהדרין קב:) שהשב בתשובה מקבל חלקו לעולם הבא:

רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו', אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו. מד סבר בגלל מנשה שעשה תשובה, ואינהו לא עבדו, ומר סבר בגלל מנשה דלא עבד תשובה. אמר רבי יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה, דתני תנא קמיה דרבי יוחנן מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנים, דכתיב בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים, ויעש אשרה וכו', כאשר עשה אחאב מלך ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנים, מנשה כמה מלך חמשים וחמש. דל מינייהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו, ויעתר לו מיבעי ליה. מלמד שעשה לו הקדוש ברוך הוא כמין מחתרת ברקיע, כדי לקבלו בתשובה, מפני מדת הדין.

ותרתין פשו להו תלתין ותלת – שעשה תשובה (רש"י). אבל השנים שקודם שנמלך לא נחשבו דקטן היה אז ד"ב שנים היו לו כשנמלך, ועוד דקודם שנמלך היה אביו חזקיה קיים, ולא היה בידו לחטוא ולהחטיא ישראל (מהרש"א).

היכא דאמר מזומן לעולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין (תוספות)

אור תורה

ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאה. (ישעיהו ס"ב)

ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה פי ה' הוא האלהים. (רבי יהושע ב"ל ג')

ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה על אשר עשה בירושלים. (ירמיהו טו')

בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ושם אמו חפצי בה. (מלכים ב כ"א)

וישב ויבן את הבמות אשר אבד חזקיהו אביו ויקם מזבחת לבעל ויעש אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל וישתחו לכל צבא השמים ויעבד אתם. (מלכים ב כ"א)

האידינא אליבא דשמעתא

גודל החלק בעולם הבא

אמרו ז"ל (בבא בתרא עה.) שבעולם הבא כל צדיק יהיה נכוח מחופתו של חברו, וביאר במסילת ישירים (פ"ד) דאף שיש מצוות המקנות לאדם חלק לעולם הבא, עדיין יש הפרש בין חלק לחלק, ועצם זה שאדם רואה את חלק חברו שהוא יותר מחלקו, הוא עונש הניתן לאדם בעולם הבא. עוד ביאר שם דאף אם האדם השיג חלקו לעולם הבא, מכל מקום ישנם עבירות המורידות מחלקו זה.

למי יש חלק לעולם הבא

אמרו ז"ל (תענית כב.) שהמשמח אנשים הרי הוא בן העולם הבא. עוד אמרו ז"ל (מסכת כלה רבתי פ"ד הל"א) שמי שפגע בו אליהו הנביא זכור לטוב הרי הוא בן העולם הבא. עוד אמרו ז"ל (ברכות ד:) שהסומך גאולה לתפלה והאומר תהלה לדוד ג"פ ביום הרי הוא בן העולם הבא. עוד אמרו ז"ל (ברכות נו.) שהעונה אמן יהא שמייה רבה הרי הוא בן העולם הבא. ואמרו ז"ל (כתובות קיא.) שהמהלך ד' אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא. עוד אמרו ז"ל (נדה עג.) שכל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. עוד אמרו ז"ל (ספרי האזינו פסקא של"ג) שכל הדר בארץ ישראל וקורא קריאת שמע ערבית ושחרית ומדבר בלשון הקודש מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וביאר התוספות (כתובות קג.) על מה שאמרו ז"ל שם: 'ההוא יומא דאשכבתיה דרבי, נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העולם הבא'. וז"ל: 'מזומן לחיי העולם הבא תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא יסורין'. ע"כ. וכן כתב בבן יהוידע (שבת קנג.) דכל שנאמר בו בן העולם הבא אינו צריך סיוע מאחרים בעלייתו, אדרבה הוא יהיה מסייע לאחרים להעלותם עמו. אבל מי שנאמר בו חלק לעולם הבא הוא צריך לסיוע של צדיקים אחרים בעלייתו בסוד הבינה הנקרא העולם הבא.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

כתב במהרש"א (סנהדרין צ.) לבאר מה שאמרו ז"ל שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, והא אמרינן דיש אלו דאין להם חלק לעולם הבא, וז"ל הנצרך לענינו: 'שבפרקים הקודמין זכה כל החוטאין בגדולות שהם החייבים בד' מיתות ואמר

עומקא דסוגיא

א. גבי אומות העולם אמרו ז"ל (ירושלמי שביעית פ"ד ה"ג) שעוברים מן העולם, מה שאין כן האומה הישראלית, וכפי שמובא בסוגיין דיברו חז"ל על הכלל, ובסוגייתנו נמנו אלו היוצאים מן הכלל. ועיין בצרור המור

עלהם כל ישראל שאף על פי שחטא ישראל הוא ויש להם חלק לעולם הבא, רצה לומר ועמך כולם אף החוטאים אחר שקבלו דינם בד' מיתות כולם צדיקים הן, שעל ידי שיקבלו דינם בעולם הזה יזכו לעולם יירשו ארץ דהיינו לעולם הבא'.

אלו שאין להם חלק לעולם הבא

בסוגייתנו נמנו אלו שאין להם חלק לעולם הבא, וברמב"ם הלכות דעות (פ"ז ה"ג) הוסיף עוד ג' מאלו שאין להם חלק לעולם הבא, וז"ל: 'אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם'. ע"כ. ובהלכות תשובה (פ"ג ה"ו) הוסיף עוד גבי אלו שאין להם חלק לעולם הבא, ואלו הן: המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל, המורדים ומחטיאי הרבים, והפורשין מדרכי ציבור, והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים, והמוסרים ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו. ונחלקו חכמינו (סנהדרין קד:) האם בסופו של דבר יש לכולם חלק לעולם הבא, עוד שם רצו למנות את שלמה המלך ע"ה בין אלו שאין להם חלק, ובת קול מן השמים לא נתנה להם רשות. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז ה"ב) משמע דהבת קול היתה כלפי כל אלו שנמנו שאין להם חלק לעולם הבא. ובתפארת ישראל ביאר משנתנו שאלו שאין להם חלק לעולם הבא יהיו יורדים ונידונים לדורי דורות, וזהו שנאמר (דניאל יב ב) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו, רבים ולא כולם. ובבאר מים חיים (הלכות לשון הרע כלל א סק"ו) כתב דכל זה אם לא נענש בעולם הזה, או שנענש ולא התודה כדרך המומתין. אמנם בלשון הרע כיון דאינו נענש על ידי בית דין בעולם הזה, לכן רחוקה תשובתו. ובציץ אליעזר (ח"כ סימן ו) ביאר דהרגיל בלשון הרע יחל ליתן דופי באנשים ויוסיף עוד דבריו בצדיקים, ולאחר מכן בנביאים עד שידבר באלהים עצמו וכפור בעיקה. אמנם גם בעל העבירות החמורות ביותר יזכה לחלקו בעולם הבא על ידי תשובה וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד), וז"ל: 'במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה, הרי זה מבני העולם הבא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעולם הבא'.

אף החוטאים אחר שקבלו דינם בד' מיתות כולם צדיקים הן (מהרש"א)

מדאי מקומות

- א. סנהדרין צ.
- ב. סנהדרין קב.
- ג. בבא בתרא עה.
- ד. מסילת ישירים פ"ד
- ה. תענית כב.
- ו. מסכת כלה רבתי פ"ד הל"א
- ז. ברכות ד:
- ח. ברכות נו.
- ט. כתובות קיא.
- י. נדה עג.
- יא. ספרי האזינו פסקא של"ג
- יב. כתובות קג: תור"ה מוזמנים
- יג. בן יהוידע שבת קנג.
- יד. מהרש"א סנהדרין צ.
- טו. רמב"ם הלכות דעות פ"ז ה"ג
- טז. רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד
- יז. סנהדרין קד:
- יח. ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ב
- יט. באר מים חיים הלכות לשון הרע כלל א סק"ו
- כ. שר"ת ציץ אליעזר ח"כ סימן ו
- כא. רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד
- כב. ירושלמי שביעית פ"ד ה"ג
- כג. צרור המור פרשת כי תצא
- כד. אלשיך איוב פרק י"ד